

„Filozofické základy etiky a práva.“

Konferencia Združenia učiteľov filozofie
na teologických fakultách v Českej republike
a na Slovensku. Nitra 9. – 10. septembra 2013

V dňoch 9. – 10. septembra 2013 sa v priestoroch kňazského seminára v Nitre konala konferencia Združenia učiteľov filozofie na teologických fakultách v Českej republike a na Slovensku na tému „Filozofické základy etiky a práva“. Približne dve desiatky filozofov sa takto stretávajú v septembri už sedemnásť rokov, striedavo v Čechách a na Slovensku, aby diskutovali o filozofických témach, prevažne súvisiacich s kresťanským pohľadom na svet, ktorými sa aktuálne zaoberajú.

Stretnutie otvoril a účastníkov v mene predstaviteľov Teologického inštitútu v Nitre privítal Gašpar Fronc. V dopoludňajšom bloku zazneli tri zaujímavé prednášky. Ako prvý T. Machula (TF Juhočeskej univerzity, České Budějovice) objasnil prítomným, ako chápať Akvinského *cognitio per connaturalitatem* a aký je význam takéhoto poznania skrze súrodosť alebo spriaznenosť pre etiku.

V. Szaniszló OP (TF Katolíckej univerzity v Ružomberku, Košice) vo svojom príspevku „Morálka bez náboženstva? Možnosti zblíženia teologickej a filozofickej etiky“ uvažoval o tom, čo vlastne teologická či kresťanská etika znamená, či ju možno jednoznačne definovať, a prihovárал sa za hlbšie spojenie teologickej a filozofickej etiky.

P. Fekiač (Fakulta humanitných vied Žilinskej univerzity) v prednáške na tému „Piliere západnej právnej kultúry a spravodlivosti“ priblížil prítomným dejiny formovania západnej právnej tradície a pokúsil sa o syntetické zhrnutie filozofických predpokladov na jej správne fungovanie. Pod „západnou právnou kultúrou“ (resp. tradíciou) chápe autor v súlade s Bermanom „historicky rozvinutú kultúru obyvateľov západnej Európy (kde patrí aj Slovensko), ale aj oblastí s podobnou náboženskou, politickou a kultúrnou afinitou (napr. Rusko)“, v rámci ktorej sa na Západe približne od 12. stor. vyvinula právna veda a pozitívne zákony, ktoré majú spoločné historické základy, zdroje a pojmy. Zdôrazňuje, že východiskom tejto kultúry je myšlienka „prirodzeného práva“, ktoré existuje pred oblasťou pozitívneho práva a mimo neho. Táto myšlienka však súvisí s konkrétnym chápaním sveta a človeka, ktoré Fekiač podrobne rozoberá a zdôvodňuje.

Popoludní, po krátkom kultúrnom programe – komentovanej prehliadke Chrámu sv. Emeráma na hradnom vrchu a jeho okolia s výhľadom na mesto Nitra, pokračoval odborný program prednáškou M. Cajthamla (Cyrilometodějská TF Univerzity Palackého, Olomouc) „Pojetí mravní ctnosti u Dietricha von Hildebranda se zřetelem k Aristotelovi“. Etická koncepcia nemeckého fenomenológa Dietricha von Hildebranda je celkovým svojím založením variantom materiálnej etiky hodnôt vychádzajúcej zo Schelerovho

chápania. Autor sa vo svojom príspevku pokúša nájsť odpoveď na to, aký je vzťah tejto fenomenalistickej a realistickej etiky ku tradičnej aristotelovskej etike, teda k tomu, čo býva označované ako *via antiqua* filozofickej etiky.

Blok pondelňajších prednášok zakončil V. Šimek (TF JU, České Budějovice) s príspevkom na tému „Kritika epifenomenalizmu a její etický význam podle Hanse Jonase“. Najskôr predstavil podobu fenomenalizmu, s ktorou Jonas polemizuje, a ozrejmil dôvody, prečo sa touto kritikou vôbec zaoberá. V ďalšom poukázal na jadro sporu, ktorým je také chápanie rozumu a vôle, ktoré neumožňuje ich ovplyvňovanie fyzického tela (kauzálna uzavretosť fyzického sveta), a podrobne analyzoval Jonasovu argumentáciu, ktorá uzatvára, že epifenomenalistický postoj vedie ku sporu, z ktorého niet úniku.

Po svätej omši a spoločnej večeri diskutovali účastníci na pracovnej porade o ďalších spoločných plánoch a návrhoch na tému nasledujúcej konferencie.

Utorňajší dopoludňajší odborný program otvoril G. Fronc (Rímskokatolícka cyrilo-metodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského, Bratislava) s prednáškou „Ľudské práva a otázka ľudskej prirodzenosti“, v ktorej sa sústredil na prirodzenoprávny základ tradičných ľudských práv, ako ich zakotvuje Všeobecná deklarácia ľudských práv, a na objasnenie toho, čo sa rozumie pod ľudskou prirodzenosťou.

J. Koblížek (CMTF UP, Olomouc) nadviazal na túto právne zameranú tému svojím príspevkom „Pojetí společenské smlouvy u Františka Suáreze“. Hoci sa F. Suárez (1548 – 1617) väčšinou venoval metafyzickým otázkam, bol tiež právnikom, teológom a politológom. Svoje filozoficko-politologické úvahy rozvíjal v dobe, keď myslitelia hľadali odpoveď na otázku, ako vznikla občianska spoločnosť a na akých princípoch ju treba budovať. Autor sa pokúša zaradiť Suárezovo chápanie spoločenskej zmluvy do kontextu novodobých teórií spoločenskej zmluvy, ako ich priniesli T. Hobbes, J. Locke alebo neskôr J. J. Rousseau, a ukazuje, v čom je jeho chápanie obohacujúce. Suárez je zástancom prirodzeného charakteru demokracie, no pritom berie do úvahy aj Božiu milosť a transcenciu. Je protagonistom prirodzeného zákona predchádzajúceho ľudský pozitívny zákon, ktorý by ho mal iba rozvíjať. Ľudskú spoločnosť chápe ako prirodzený morálny organizmus, prirodzený preto, že vyplýva z ľudskej prirodzenosti, a morálny preto, že v ňom hrá nezastupiteľnú úlohu slobodná ľudská vôľa.

Najzapálenejšiu diskusiu vyvolal posledný príspevok L. Nováka (Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha), dotýkajúci sa princípu dvojakeho účinku a jeho významu pre etické posudzovanie. Novák poukazuje na to, že tento princíp sa často dáva do kontrastu s princípom „účel svätých prostriedky“, pričom sa konštatuje, že pokým nie je dovolené páchať zlo ako prostriedok k dobru, je dovolené (za istých podmienok) pripustiť zlo ako vedľajší, nezamýšľaný účinok konania, ktoré je primárne zamerané na nejaké väčšie dobro. Autor však poukazuje na možné zneužitie takto chápaného princípu na konanie akéhokoľvek zla v prípade, ak sa bližšie neobjasnia používané termíny dobro a zlo, a tiež na to, či ide v tomto prípade o fyzické alebo morálne zlo.

Morálne zlé konanie navyše nemožno nikdy ospravedlniť. Novák vo svojom príspevku navrhuje, ako treba na základe analýzy pojmu konanie rozumieť princípu dvojakeho účinku tak, aby sa vyhlo apóriám. Nakoniec tento princíp predstavuje ako zmysluplný a dobre založený, hoci použiteľný v užšej oblasti, ako sa sprvu zdalo.

Na pracovnom zasadaní sa účastníci dohodli na premenovaní združenia na Spoločnosť pre kresťansky orientovanú filozofiu v Českej a Slovenskej republike (www.krestanskafilozofia.eu). Nový názov lepšie vystihuje zmenenú situáciu a zameranie bývalého združenia, pričom umožňuje zapojenie aj členov iných fakúlt, ktorí sa venujú filozofii a zaujímajú sa o jej vzťah k náboženským otázkam. Cieľom novej spoločnosti je (1) prispieť do aktuálnych filozofických diskusií najmä v oblastiach, ktoré sa týkajú priamo či nepriamo kresťanského alebo iného monoteistického náboženstva; (2) rozvíjať priateľskú spoluprácu medzi kresťansky orientovanými filozofmi a ich inštitúciami; (3) systematicky rozpracovávať niektoré špecifické témy z oblasti kresťanskej filozofie alebo priamo filozofickej teológie; (4) napomáhať pozdvihnutie odbornej a pedagogickej úrovne výučby filozofie, nepriamo aj náboženstva a teológie, a (5) koordinovať v tejto oblasti edičnú a prekladateľskú prácu. Najbližšia konferencia sa bude konať v septembri 2014 v Českých Budějoviciach na tému „Determinizmus, sloboda, zodpovednosť“ a je predpokladom, že bude rovnako veľkým odborným i ľudským prínosom pre jej účastníkov, ako boli tie doterajšie.

Ing. Mária Spišiaková, PhD.
Teologická fakulta Trnavskej univerzity
Kostolná 1, P. O. Box 173
814 99 Bratislava
maria.spisiakova@gmail.com